

problematiku dvorské hutě a výtvarné souvislosti hradní architektury Václava IV.; z velké části jde o upravenou, již výše zmíněnou studii o tvorbě Petra Parléře. Lze ji považovat za úvod k dalším kapitolám, věnovaným souborům jednotlivých lokalit.

Záruba nejprve pojednává o hradech postavených či přestavěných Václavem IV.: Pražský hrad (Starý palác a kaple Všech svatých), staroměstský Králův dvůr, Křivoklát, Žebrák a Točnick, kutnohorský Vlašský dvůr, Loket, Písek, novoměstský Hrádek na Zderaze a Nový hrad u Kunratic. Následuje kapitola o stavbách královny Žofie, které reprezentuje přestavba hradu v Mělníku a několik kostelních staveb. Ty, ač doplňují pohled na královny stavební aktivity, ze zaměření knihy poněkud vybočují, jelikož postrádáme obdobnou pasáž o analogických Václavových aktivitách. Zeměpanskou stavební činnost pak doplňuje kapitola o hradech budovaných či upravovaných příslušníky králova dvorského okruhu, ze kterých autor pro bližší pojednání vybral Krakovec, Egerberk, Litoměřice, Kynžvart, Kost, kutnohorský Hrádek, Roztoky u Prahy, Jenštejn, Roupov a Staré hrady u Libáně. Text provází řada vhodně zvolených fotografií a zaměření pojednávaných lokalit, často upravených autorem na základě jeho poznatků. Na obrazové materiály je průběžně odkazováno.

V části věnované vývoji hradní architektury zejména v průběhu 14. století přináší Záruba zajímavé upozornění na možné posuny počátků některých hradů spojovaných dosud s činností Václava II. až do časů vlády Jana Lucemburského (s. 34–40). Zajímavými se jeví také závěry ohledně dvorské hutě Václava IV. Autor se domnívá, že tento pojem zahrnuje „spíše řadu samostatně organizovaných hutí, které realizovaly jednotlivé stavební podniky, a také řadu více či méně samostatně působících kameníků, kteří si osvojili styl vedoucího mistra“. Proto by se podle něj mělo spíše hovořit o dvorském stylu než o huti (zvl. s. 84). Pojednání o hradní produkci za vlády Karla IV. je vzhledem k zaměření knihy jen výběrové, přesto je škoda, že autor například nezaujal stanovisko k zajímavé hypotéze Jana Anderleho, který před časem upozornil na pravděpodobné ovlivnění přestavby hradů Bečova nad Teplou a Velhartic ve stejné době budovaným Karlštejnem. Stejně tak by mohl být přínosný komplexnější pohled na stavební aktivity Karla IV. v Horní Falci, kde vedle v publikaci pojednávaného Laufu byly mimo jiné přestavěny Rothenberg a Sulzbach. V Sulzbachu přitom byl kolem roku 1354 postaven vně původních hradeb hradního jádra mohutný reprezentativní palác, který se stal pohledovou dominantou hradu na straně přivrácené k městu. Jeho poloha i podoba ukazuje na pohledovou

akcentaci potlačující do jisté míry bezpečnost, čímž nápadně připomíná jeden z autorem zdůrazňovaných typických znaků hradů Václava IV. (viz zvl. s. 60). Obdobně situované paláce přitom najdeme na Točniku, Lokti, Vlašském dvoře a snad i na Novém hradě u Kunratic. Kořeny uvedeného přístupu tak můžeme hledat snad již na Sulzbachu. Výpovědní hodnotu umístění tamního paláce sice není dobré příliš přeceňovat, neboť na jeho situování mohlo mít vliv i to, že šlo o jeden z mála vhodných volných prostorů v rámci areálu. Není však bez zajímavosti, že byl situován naproti podélnému románskému paláci a výsledná dispozice tak nápadně připomíná kombinaci podélného „druhého“ hostinského paláce s reprezentativním věžovým palácem panovníkovým, což jsou znaky, které autor také identifikuje jako charakteristické pro hrady Václava IV. (zvl. s. 59–60).

Pokud jde o výběr lokalit jak pro úvodní přehled, tak zejména pro část věnovanou aktivitám dvorského okruhu Václava IV., bylo by možné do něj některé lokality jistě doplnit. Není to však na překážku, neboť i bez toho se jedná o reprezentativní soubor, jenž poskytne čtenáři ucelenou představu pro pochopení autorových závěrů.

Závěrem nelze nezmínit, že takřka současně s anotovanou publikací byla vydána monografie Richarda Němce o rezidencích Karla IV. Nabízí se tak zajímavá možnost srovnání, a to nejen pokud jde o kapitolu věnovanou zasazení hradů Václava IV. do kontextu hradní architektury 14. století, ale i metodického přístupu a způsobu zpracování podobného tématu. I když většina tezí a poznatků, na nichž autoři vystavěli své monografie, byla časopisecky dostupná již dříve, je škoda, že k vzájemné reflexi ve větší míře nedošlo.

VILÉM KNOLL

Michaela OTTOVÁ – Jan ROYT, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě v době konfesních změn (1517–1594)*, Národní památkový ústav, ÚOP v Ústí nad Labem – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústí nad Labem – Praha 2014

185 s., ISBN 978-80-85036-51-0

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě je výjimečnou církevní stavbou nejen z hlediska historického, architektonického a výtvarného, ale i s ohledem na jeho ojedinělou záchranu před zničením při rozšiřování těžby uhlí v roce 1975,

kdy byl po kolejích přesunut o více než 800 metrů z původního místa. Národní kulturní památku (od roku 2010) se sice podařilo zachránit a zrestaurovat, ovšem zaniklo prostředí města a historické sociálně kulturní vazby, bez nichž by tato významná pozdně gotická stavba nikdy nevznikla. Kostel se tak stal i přes veškerou dobře míněnou a chvályhodnou snahu o záchranu artefaktem vypreparovaným z přirozeného prostředí, pochmurným mementem zmizelého královského města a naší vlastní pomíjivé existence.

Fotografiemi bohatě doplněná publikace přináší ucelený pohled renomovaných historiků umění na soubor zachovaných uměleckých děl, která buď přímo souvisela s budováním kostela, anebo byla pořízena jako jeho vybavení během 16. a první čtvrtiny 17. století. Kniha je složena ze dvou částí. V první, která představuje přibližně jednu čtvrtinu celého rozsahu, se Michaela Ottová pokouší vykreslit v duchu názvu knihy situaci Mostu a jeho okolí v době konfesijních změn. Ta měla vliv nejen na soužití katolíků a protestantů, ale promítala se rovněž do fungování a vybavení městského farního kostela. Zachované a v publikaci prezentované artefakty dnes vnímáme a posuzujeme především jako hodnotná umělecká díla. Díky badatelskému úsilí autorů a někdy i torzálně dochovanému, či alespoň zaznamenanému kontextu však poznáváme další význam pořízovaných oltářů a epitařů. Sloužily nejen k reprezentaci cechů a jejich významných jednotlivců, ale díky specifické ikonografii představovaly zejména koncem 16. století také osobitý a z hlediska působení obrazové informace velmi účinný způsob manifestace konfesní příslušnosti jejich objednavatelů.

Druhou a podstatnou část knihy tvoří kriticky pojatý a převážně chronologicky koncipovaný katalog zahrnující v prvních dvou oddílech především sochařská a malířská díla (pozůstatky oltářů, epitafy, náhrobky, sanktuář, křtitelnicí a kazatelnu). Je otázkou, zda bylo vůbec nutné a šťastné rozdělení a označení souboru jako *I. Oltářní nástavce, sochy, epitafy a II. Liturgické zařízení kostela* (pastoforium, kazatelna, křtitelnicce), když prakticky obě skupiny a zejména oltáře a jejich pozůstatky soužily rovněž k liturgickému provozu v kostele. Navazující třetí část přibližuje vzácný soubor pozdně středověkých znakových vitrají, reliéfy svorníků, výzdobu kruchty a chórové lavice. Na tomto místě je třeba připomenout, že rozsáhlé a ikonograficky zajímavé výzdobě empory s reliéfy zobrazujícími náměty ze Starého a Nového zákona se Jan Royt podrobně věnoval v samostatné publikaci vydané roku 2011 (*Biblické příběhy na reliéfech Chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Mostě*), na kterou dotčená kniha navazuje

formátem i grafickou úpravou. Každý artefakt zařazený do katalogu je mimo náležitých údajů doplněn barevnou fotografií celku a většinou i detailu, který je však v několika případech doveden nepřiměřeným zvětšováním prvotně pořízeného záběru za hranici rozvážení, což ve výsledku způsobilo nepříjemně rozmazaný výraz.

Kniha v rámci možností a s vědomím torzálnosti zachovaného mobiliáře přináší rekonstrukci zaniklých kulturněhistorických a sociálních vazeb, které stály u zrodu studovaných uměleckých děl. Vzhledem ke geografické poloze města v Podkrusnohoří na významné obchodní cestě mezi Freibergem a Prahou jistě nepřekvapí, že jak architektura kostela, tak i jeho vybavení úzce souvisí převážně s uměleckým prostředím sousedního Saska. Nalézáme zde sochu Assumpty a oboustranně malovaná desková křídla – pozůstatky hlavního oltáře připisovaného na základě písemných pramenů Niklovi z Jurgenthalu (1517). V interiéru chrámu se nacházelo rovněž několik kvalitních obrazů z dílny Lucase Cranacha st. a jeho žáka mistra IW. U řady děl se podařilo prokázat běžnou a dobově oblíbenou inspiraci grafickými předlohami Lucase Cranacha st., Hanse Holbeina ml. nebo Hanse Sebaldy Behama. Socha Zmrtvýchvstalého Krista (kolem 1500) pak dokládá i díky zachovanému svorníku v lodi (tzv. Himmellochu) ve středověku běžnou praxi inscenace liturgických dějů. Ve studovaném souboru obrazů, plastik a dalších artefaktů lze pozorovat i při vši torzálnosti odlišnou kvalitu provedení, která mnohdy závisela nejen na významu díla (liší se úroveň zpracování oltáře a epitařů), ale především na movitosti objednavatele či dostupnosti umělce. Například epitař Vavřince Hengsta (kolem 1520), legenda sv. Jakuba od mistra oltáře sv. Alexia (po 1520), oltář sv. Jana Křtitele (kolem 1550), epitař Anny Riesové z Údrče (1545) a epitař Jindřicha Piscatora (kolem 1570) vykazují jak v provedení kompozic, tak i jednotlivých postav spíše průměrnou úroveň malířské produkce saských dílen nebo malířů v těchto dílnách vyškolených.

Kniha představuje hodnotný příspěvek především k poznání uměleckého charakteru vybavení městského farního kostela v Mostě. Ačkoli by název mohl na první pohled vyvolat dojem, že se zabývá kostelem jako celkem, v ohnisku zájmu a studia se ocitlo především jeho liturgické vybavení. I přes veškerou snahu autorů zde zůstává několik otázek, například ohledně stáří jednotlivých částí kazatelny nebo pastoforia. Snad se je podaří zodpovědět při komplexním zpracování problematiky kostela a jeho vazeb k umění a architektuře v regionu.

ROMAN LAVIČKA